

obvyklý dlouhý závěrečný prakticko-teologický oddíl. Pro feministické autorky a autory s jejich důrazem na imanentního, „světského“ Boha je nesmírně důležité dotažení do prakticko-pastorální, církevní i společenské roviny. Jana Opočenská nechává takový oddíl v systematické části pod heslem *Eklesiologie* (98—112) a myslím, že to vůbec není špatné řešení. Možná se tím poněkud zmenšilo riziko, že v našem občas spíš příliš „duchovním“ teologickém prostředí by to mnoho lidí vůbec nečetlo.

Feministická teologie se dnes rozmáhá po celém světě, již dávno se do tohoto hnutí zapojují také teologové zemí

třetího světa. existuje „černá“ odnož feministické teologie (to je záležitost hlavně severoamerická se speciální zkušeností zároveň sexisticky i rasově motivované marginalizace), v poslední době se zvedají hlasy z tradičních asijských zemí — nejen z Koreje, ale i z Číny a nalézají v tomto proudu pomocnou ruku a novou teologickou identitu. Jenom my v naší postkomunistické realitě žádný další směr, který se snaží o „polidštění“ jak teologie, tak společnosti, zřejmě nepotřebujeme. Alespoň to tak zatím vypadá. Kniha Jany Opočenské byla míněna a zůstala prvním krokem — „vedením“ do problematiky. Dočkáme se někdy nějakého „rozvedení“?

Jana Tožičková

KULTURA STŘEDOVĚKU

Pavel Spunar a kolektiv, Kultura středověku, Praha, Academia 1995, 226 stran.

Na první pohled nepodbíživě půvabná knížka. V úvodu i třeští se čtenář dozví, že má v rukou druhé pozměněné a doplněné vydání sborníku statí, který poprvé (cenzurovaně) vyšel roku 1972 a měl mimořádný úspěch. Čtenářský úspěch druhého vydání na svobodném knižním trhu by byl znamením naděje.

Pavel Spunar — redaktor a autor dvou statí *Kultury středověku* — bojoval ustaraně a statečně, aby knížce pomohl na světlo světa. Věděl, že, navzdory nutnosti „lehce improvizovat“ ve skladbě kapitol (s. 8), přece stojí za to čtenářům předložit úsporně vyříbené studie předních českých odborníků, které je seznámí (z mnoha různých úhlů pohledu) se základy evropské civilizace a kultury — s obdobím od pátého do patnáctého století. Nelze se totiž aspoň

jakž takž orientovat ve zmatcích evropské současnosti bez znalostí „kořenů“. Na co navazujeme, co přebíráme, v čem se právem distancujeme, co v nás nevědomě přežívá?

Rozhodně není na škodu, že obraz kultury středověku je mozaikou, do níž každý autor přispěl zcela osobitě. V této osobitosti je půvab lidskosti (vždyť i nejvědecktější vědci jsou jen lidé), ale také příklad vskutku interdisciplinární vědecké spolupráce. Právního historika nelze nutit do „múzické“ literárnosti, historika umění do přísné jurisdikce, reformačního teologa do liberálního synkretismu (náboženské všeobjímavosti) atd.

Jediný z autorů se vydáním své studie *Kacíři ve středověku* v knižním souboru nedožil. *Amedeo* (nikoli Amadeo, jak

uvádí obsah) *Molnár* zemřel roku 1990. Historik (či teolog) reformace, jehož vášnivá sympatie k těm, kdo se v údobí středověku nedokázali smířit s mocenskou rolí církve, je patrná.

Hmotnou kulturu středověku, úzce související s kulturou ‚duchovní‘, představil archeolog *Zdeněk Smetánka*. Nejen jako znalec, průkopník ‚archeologie středověku‘ u nás, ale také podmanivý vypravěč o energii, surovinách, chlebu (‚vezdejšíím‘ = každodenním, za který křesťané prosí v modlitbě Otče náš, našťestí bez rozdílu konfesí), o sídlu a úkrytu, nástrojích a komunikacích. Zasněženě vypráví s nadhledem, soustředěným na lidské ‚univerzum‘.

Roli *řeholních řádů* s učebnicovou přesností vysvětlil *Jiří Rajmund Tretera*. Znalec církevního práva zasadil neodmyslitelnou kulturní funkci středověkých klášterů do stručného přehledu života jednotného společenství křesťanů (*Corpus Christianorum*), řízeného mocí světskou a církevní: Od christianizace Evropy po ‚konciliarismus‘.

Molnárova stať o středověkých *kacířích* není ironizující protiváhou, ale slovesně vytříbenou esejistickou zkratkou celoživotní badatelské práce.

Navazující *Spunarova* studie o *středověkém školství a knihovnách* je problémově soustředěna na tradici a její funkci, respektive středověkou školskou vzdělanost, podstatně ovlivněnou pozdě antickou zkušeností rétorické školy, proti ‚zlaté‘ době starověku pokleslou literární výchovou. Čtenáře zaujmou bystré aktualizační postřehy velmi znalého vědce, který nežije v ‚parasvětě‘ vědy, ale velmi účinně ve světě dneška.

O *středověké právní vědě* ‚clare et distincte‘, úsporně, znalecky, a přece

krásným jazykem pojednal odborník na slovo vzatý, *Jiří Kejř*.

Anežka Vidmanová svou studií o *středověké antické literatuře* vyvrátíla představa, že klasický filolog je svou precizností odsouzen k jisté suchopárnosti myšlení i výraziva. Svižná studie, dokumentovaná dobře volenými ukázkami, potěší ducha i srdce čtenáře, nenásilně ho vtahující do nehistorického středověkého pochopení antiky nebo do dialektického napětí literární volby a vlastního života středověkých autorů.

Marie Bláhová představila *dějepisectví latinského středověku*, zasazené do historického i sociologického kontextu. Středověcí dějepisci chtěli psát pro poučení budoucích generací, ale mysleli především na své současníky s touhou je ovlivnit. Uměli vyprávět. K tomuto umění se dnes — ‚postmoderně‘ rozčarování — pokorně vracíme.

Pavel Spunar na malé ploše mistrně představil údajně temný středověk jako kolébku *národních literatur*, které od 8. století daly základ modernímu písemnictví. Znovu, bytí v přesném rozlišení specifičnosti podmínek vzniku národních literatur a žánrové rozrůzněnosti (v prostředí dvorském a městském), tihne k ‚existenciálnímu‘ pochopení funkce slovesného umění. V dnešní ‚počítačové‘ mentalitě společnosti je to ‚hlas volajícího na poušti‘. Neměl bytí oslyšen.

Karel Stejskal vyložil středověké *výtvarné umění* fascinované matematikou či geometrií — symbolickým zařazením člověka do univerza. Výklad je vášnivě přesvědčující, autor však přiznává, že v rekonstrukci pracovních postupů středověkých umělců jsou ‚nutné určité hypotézy‘ (s. 194). Funkce matematiky, číselné mystiky a geometrie v architekt-

tuře, potažmo i v sochařství a malířství středověku je nepochybná. Nepochybně jsou i antické kořeny (řecké i biblicky starozákonní). Poněkud nezvyklé jsou novozákonní výklady Krista — syna tesařova (Mt 13,55), „toho tesaře“ (Mk 6,3) rušitele a stavitele chrámu (J 2,19). Autor zřejmě zná spekulativní výklad scholastických autorit, který ušel pozornosti teologů.

Sborník zakončuje zasvěcené pojednání *Jaromíra Černého o středověké hudbě*, opět založené na číslech. Poutavým vyprávěním učí dnešního posluchače staré ‚muziky‘ odložit novověké představy o hudbě. Ve středověku byla *ars musica* disciplinou vědeckou, součástí poznávání světa i vesmírného řádu. Jako spolehlivý průvodce nás autor seznamuje s tisíciletým vývojem středověké muziky a muzikantů až na samý práh „individuálně koncipovaného uměleckého díla“ (s. 226). Nad jedinou větou jsem se rozpačitě pozastavila: „Ecclesia militans zprvu umožňovala

rozvíjet zpěv dosti svobodně, ecclesia triumphans záhy počala budovat vyhraněný řád, akcentující výlučnost, jednotu a centrální řízení“ (s. 207). Pokud autor ironizuje církev ‚vítěznou‘, tj. mocensky vládnoucí, má zcela pravdu. Jinak je totiž termín *ecclesia triumphans* v křesťanském myšlení jednoznačně přiřknut pouze té ‚neviditelné‘ církvi, která již má šťastně ‚dobjováno‘, těm křesťanům, kteří zemřeli ve víře v Spasitele Ježíše Krista. Je to církev zvítězila, nikoli ‚vítězná‘. Ale kdo by se hádal o terminologii? Dnešní čtenář pochopí a strážci dogmatické přesnosti termínů autorovi tak výtečné stati rádi promínou, zvlášť pokud vědomě ironizuje.

Na závěr se vracím k začátku, k redaktorově předmluvě. Kultura středověku „není ani encyklopedií, ani školskou učebnicí či soustavným poučením“ (s. 8). Není, ale navzdory tomu bych ji jako velmi inteligentní učebnici ráda doporučila.

Noemí Rejchrtová

UZNÁNÍ NEBO SJEDNOCENÍ?

Štampach, Odilo I.: Nástin ekumenické teologie. Informace a úvahy s ohledem na českou ekumenickou situaci. Praha (Karolinum) 1995. 107 stran.

Jak naznačuje podtitul, obsahuje útlá knížka pražského dominikána a donedávna učitele Katolické teologické fakulty UK opravdu obojí: informace i úvahy. Informuje o ekumenických úkolech v koncilních a pokoncilních dokumentech katolické církve (kap. II), o nekatolických církvích v českých zemích (kap. IV), o české ekumenické situaci (kap. V). Předmětem úvah jsou

otázky eklesiologie, o nichž autor právem soudí, že tvoří jádro ekumenického problému a úkolu. Vždyt: „Všechna církevní společenství, která se podílejí na ekumenických aktivitách, chtějí být ekumenická. Rozdílné důrazy v nauce o církvi je ale vedou k různému chápání ekumenismu... Je třeba ujasnit, jak zúčastněné církve nebo celé konfesní rodiny vidí cíl ekumenického úsilí.